

NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN
NOVEMBER 2016

LANDBOUBESTUURSPRAKTYKE

NASIENRIGLYNE

Tyd: 3 uur

200 punte

Hierdie nasienriglyne word voorberei vir gebruik deur eksaminatore en hulpeksaminatore. Daar word van alle nasieners vereis om 'n standaardiseringsvergadering by te woon om te verseker dat die nasienriglyne konsekwent vertolk en toegepas word tydens die nasien van kandidate se skrifte.

Die IEB sal geen gesprek aanknoop of korrespondensie voer oor enige nasienriglyne nie. Daar word toegegee dat verskillende menings rondom sake van beklemtoning of detail in sodanige riglyne mag voorkom. Dit is ook voor die hand liggend dat, sonder die voordeel van bywoning van 'n standaardiseringsvergadering, daar verskillende interpretasies mag wees oor die toepassing van die nasienriglyne.

AFDELING A

VRAAG 1

1.1	1.1.1	A	B	C	D
	1.1.2	A	B	C	D
	1.1.3	A	B	C	D
	1.1.4	A	B	C	D
	1.1.5	A	B	C	D
	1.1.6	A	B	C	D
	1.1.7	A	B	C	D
	1.1.8	A	B	C	D
	1.1.9	A	B	C	D
	1.1.10	A	B	C	D

(20)

1.2	1.2.1	K
	1.2.2	L
	1.2.3	C
	1.2.4	E
	1.2.5	I
	1.2.6	J
	1.2.7	B
	1.2.8	F
	1.2.9	D
	1.2.10	H

(20)

1.3	1.3.1	Pasteurisasie
	1.3.2	Depresiasie/Waardevermindering
	1.3.3	Inkomstestaat
	1.3.4	Kwitansie/Strokie
	1.3.5	Kontoerwalle/kontoere
	1.3.6	Proefbalans
	1.3.7	Inventaris
	1.3.8	Faktuur/Rekening
	1.3.9	Begroting
	1.3.10	Vaste koste/uitgawe

(10)

50 punte

AFDELING B**VRAAG 2 PLAASBEPLANNING (FISIES EN FINANSIEEL)**

- 2.1 2.1.1 **Verduideliking van 'n bestaansboer**
 'n Boer wat vir sy of haar eie huishouding produseer en min of geen surplusprodukte het nie
 Produkte word nie vir 'n inkomste verkoop nie (2)
- 2.1.2 **Eieronderneming – kommersiële of bestaansonderneming**
 Kommersiëel
 Die eiers word in supermarkte verkoop
 Die boer produseer meer as haar eie behoeftes (3)
- 2.1.3 **DRIE hoofprobleme in varkonderneming en hoe dit deur behoorlike beplanning voorkom kon gewees het**
1. Die boer het te veel bere gekoop.
 - Dit het veroorsaak dat sy geld verloor het.
 - Sy moes uitgevind het oor die ideale sog: beer-verhouding.
 2. Die varkboerdery was te naby aan die dorp.
 - Mense het beswaar gemaak teen die varkboerdery en sy moes na 'n ander plaas toe trek.
 - Sy moes die omgewingsimpak van die varkboerdery in ag geneem het.
 3. Die plaas was nie behoorlik omhein nie en die varke het na ander plase beweeg.
 - Dit was moeilik om varkbewegings te beheer vanweë swak heinings.
 - Sy moes seker gemaak het dat alle heinings stewig is. (9)
- 2.1.4 **Hoe om haar produksiestelsel te wysig om braaikuikens gedurende die koue seisoen te produseer**
 Verander hokontwerp – verbeterde isolasie, gebruik van gordynstof, bedding
 Verskaf hitte in die hok – gebruik broeikaste of verwarmers om voëls warm te hou
 Verskaf meer kos want hoenders eet meer in die koue
 Koop hoenders vroeër sodat hulle groter is gedurende die winter
 Koop minder hoenders om geldelike verlies te verminder (4)
- 2.2.1 **Lys van faktore wat bepaal of grond bewerkbaar is of nie**
- Helling
 - Klipperigheid
 - Gronddiepte
 - Gronddreinerings
 - Soutgehalte
 - Grondsuurheid
 - Grondvog/waterhoudende kapasiteit/vermoë ✓
 - Grondvrugbaarheid (Enige 4) (4)

2.2.2 **Bespreking van uitdagings vir grondbegunstigdes terwyl hulle die plaas vestig**

- Beperkte kennis en ervaring van boerdery
- Beperkte kontantvloei gedurende vestigingsfase
- Konflik tussen grondbegunstigdes aangaande bestuur
- Konflik tussen grondbegunstigdes aangaande fondse
- Hoë koste om ondernemings te vestig

Algemene uitdagings:

- Droogte
- Klimaatsverandering
- Verhoging van insetkoste

(Enige 4) (4)

2.2.3 **SES belangrike faktore om te oorweeg wanneer 'n geskikte onderneming gekies word**

- Klimaat – reënval en temperatuur
- Grondtipe en -vermoë
- Waterhulpbronne
- Markbesikbaarheid
- Afstand na markte
- Infrastruktuur op plaas – paaie, geboue
- Impak op natuurlike hulpbronne
- Arbeid beskikbaarheid
- Kapitaal
- Voorkeure van verbruikers

(Enige 6) (6)

2.2.4 **TWEE geskikte ondernemings wat op die plaas begin kan word, met redes** Ondernemings moet by gelyste hulpbronne pas en hulle gebruik, d.w.s. bewerkbare grond en veld, byvoorbeeld vleisbeeste of skape op die veld, wild

- Lae insetkoste
- Benut die veldhulpbronne
- Daar is 'n vraag na vleis

(Enige 1)

Graangewasse, byvoorbeeld mielies of koring op bewerkbare grond OF aangeplante weiding kan ook op bewerkbare grond gevestig word

- Benut bewerkbare grond
- Daar is 'n vraag na graan
- Graan kan vir kontant verkoop word of vir lewendehawe-onderneming gebruik word

(Enige 1) (4)

2.2.5 **TWEE redes waarom die grondbegunstigdes 'n plaasbegroting moet opstel**

- Om insetkoste te bepaal
- Om verwagte inkomste te bepaal
- Om produksie te wysig indien nodig
- Om te sien of 'n beloning nodig is

(Enige 2) (2)

2.2.6 **DRIE daaglikse take wat in 'n boerderyonderneming uitgevoer kan word**

- Tel vee
- Gaan gesondheid na
- Gee voer en water
- Algemene instandhouding van fasiliteite, byvoorbeeld heinings
- Bestuur

(Enige 3) (3)

2.3 2.3.1 Definisie van "presisieboerdery"

Dit is 'n moderne bestuursbenadering wat boerdery meer presies en doeltreffender maak.

Dit behels meting en reaksie op klein verskille in 'n veld sodat die korrekte behandeling in hierdie gebiede toegepas kan word vir verbeterde produksie en minder verspilling.

Gebrek van tegnologie, bv. GIS/sporing deur satelliet (2)

2.3.2 TWEE voordele en TWEE nadele van presisieboerdery in SA

Voordele:

- Minder verspilling van water en kunsmis
- Verbeterde gewasproduksie
- Kleiner omgewingsimpak vanweë oormaatkunsmis
- Meer akkuraat (Enige 2)

Nadele:

- Hoë koste van GIS-toerusting en gespesialiseerde masjinerie
- Vereis 'n ander vlak van rekenaar- en tegniese vaardighede
- Selfoon- en Internet-seine, wat onbetroubaar kan wees
- Minder arbeid kan benodig word – werkloosheid (Enige 2) (4)

2.3.3 DRIE stukke toerusting of hulpbronne wat in presisieboerdery gebruik word

GPS-stelsel

Grondsondeerders

Aanboordrekenaar

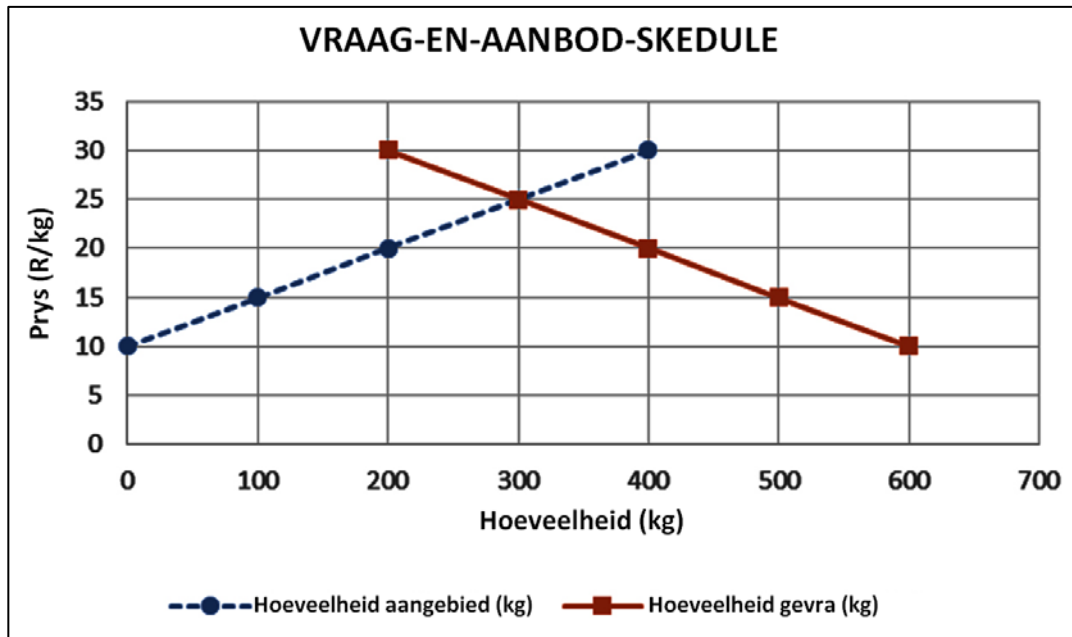
GIS-stelsel

Toegang tot die Internet (Enige 3) (3)

[50]

VRAAG 3 ENTREPRENEURSKAP, OPTEKENING, BEMARKING, BESIGHEIDSBEPLANNING EN GEORGANISEERDE LANDBOU

3.1 3.1.1 Vraag-en-aanbod-skedule

Puntetoekenning:

- Opskrif
- Benoem X-as en Y-as
- Korrekte aanbodgrafiek en benoeming✓
- Korrekte vraaggrafiek en benoeming

(5)

3.1.2 Prys van die produk by die punt van markewewig R25/kg

(1)

3.1.3 Vraag-en-aanbod-meganisme – vrye mark of 'n beheerde mark. Verduideliking

Vrye mark

- Pryse word bepaal deur vraag en aanbod
- Pryse in beheerde markte word deur ander faktore bepaal (Enige 2)

(2)

3.1.4 Impak van droogte op die prys van mielies in Suid-Afrika Droogte sal aanbod verminder – dus hoër pryse (pryse styg)

(2)

3.1.5 Impak van goedkoop hoenderinvoere op die vraag-en-aanbod-kromme vir hoender in Suid-Afrika

Toename in aanbod sal laer prys tot gevolg hê

Laer prys het groter vraag tot gevolg

Lae pryse van ingevoerde hoender lei tot groot vraag vir ingevoerde hoender

Verminder vraag vir plaaslike hoender lei tot verminderde pryse vir boere

(2)

3.2 Staat van Inkomste en Uitgawes

Datum	Inkomste	Waarde (R)	Datum	Uitgawes	Waarde (R)
31/3/15	Verkoop van speenkalwers	73 000	31/3/15	Bemarkingskoste	3 650
25/4/15	Verkoop van speenkalwers	54 000	25/4/15	Bemarkingskoste	2 700
			17/6/15	Beesvoer	47 000
			3/8/15	Proteïenblokke	27 000
Totaal		127 000			80 350
Bruto wins = 127 000 – 80 350 = R46 650					

(9)

3.3 3.3.1 SES eienskappe wat Ndzaba 'n suksesvolle entrepreneur maak

- Waagmoedig
- Geesdriftig oor die produk
- Hardwerkend
- Sien sakegeleenthede
- Netwerkvermoë
- Toon inisiatief
- Selfgemotiveerd
- Verstaan markvraag
- Selfvertroue
- Positief/optimisties
- Kreatief
- Uithouvermoë/veerkragtig

(Enige 6)

(6)

3.3.2 VYF hoofkomponente van 'n sakeplan met 'n kort beskrywing van elk

- Beskrywing van onderneming – tipe regsentiteit, missie en visie
- Bemarkingsplan – markontleding, bemarkingskanale, reklame
- Bedryfsplan – wat geproduseer sal word en hoe
- Finansiële plan – kontantvloei voorspelling, inkomste- en koste-projeksies
- Risiko-ontleding – sterk punte en swakhede, voorgestelde oplossings

(10)

3.3.3 Voorbeeld van 'n vastebate-item in die mieliemaalonderneming

Meulfasiliteit

Toerusting in die meul

(Enige 1)

(1)

3.3.4 Voorbeeld van 'n bedryfsbate wat in die mieliemaalonderneming gebruik sal word

Mielies/gemaalde mielies

(1)

3.3.5 Bemarkingskanaal wat deur Lethabo Milling gebruik word

Kontrakbemarking/Formele mark

(1)

3.3.6 Regeringsinisiatief en die mikpunte van die regering vir hierdie inisiatief AgriBEE

- Deelname van voorheen benadeelde mense
- Ekonomiese bemagtiging van voorheen benadeelde mense
- Verseker gelyke, billike inkomsteverdeling
- Verseker gelyke toegang tot geleenthede
- Stel vorige ongelykhede reg
- Geslags- en rassebillikheid
- Grondhervormings- en besigheideienaarskapsteikens

(Enige 3)

(4)

3.4 Vleiskudde van 1 000 koeie wat op natuurlike weiding (veld) loop

3.4.1 TWEE redes vir goeie boekhouding in hierdie boerderystelsel

- Identifiseer probleme
- Monitor produksie
- Beplan vir die toekoms
- Neem bestuursbesluite
- Weet hoeveel om te bemark
- Monitering en beskerming van natuurlike en ander hulpbronne (Enige 2) (2)

3.4.2 TWEE voordele en TWEE nadele van 'n gerekenariseerde boekhoustelsel

- Voordele
 - Makliker en vinniger om resultate te verwerk
 - Berekeninge is akkurater
 - Ingewikkelder berekeninge is moontlik
 - Geskik vir groot kuddes (Enige 2)
- Nadele
 - Vereis rekenaarvaardighede (opleiding)✓
 - Vereis voortdurende rugsteuning
 - Risiko van kragonderbreking en dataverlies
 - Benodig elektrisiteit
 - Kan duur wees (Enige 2) (4)

[50]

VRAAG 4 OES, VERWERKING, BESTUUR EN AGRITOERISME

4.1 Bestuursrol betrokke by die volgende scenario's:

- 4.1.1 Optekening van personeelverlof in die verlofregister
Beheer (1)
- 4.1.2 Toekenning van 'n loonbonus vir die bereiking van 'n produksieteiken
Motivering (1)
- 4.1.3 Opstel van 'n weeklikse rooster vir trekkeraktiwiteite
Koördinerings (1)
- 4.1.4 Opstel van 'n sakeplan vir 'n nuwe onderneming
Beplanning (1)
- 4.1.5 Groepering van plaaswerkers in werkspanne op grond van spesifieke vaardighede
Organisering (1)

- 4.2 4.2.1 **Impak van die droogte op die landboubedryf in Suid-Afrika**
- Laer oesopbrengs
 - Minder hektare met gewasse beplant
 - Groter druk op waterhulpbronne
 - Waterbeperkings
 - Minder weiding beskikbaar vir lewende hawe
 - Gedwonge uitdunning en verkoop van lewende hawe
 - Lewende hawe wat vrek
 - Agteruitgang van natuurlike hulpbronne
 - Verhoogde gebruik van gekoopte voer
 - Hoër voedselkoste vir verbruikers
 - Verminderde voedselsekerheid
 - Verminderde water hulpbronne
 - Negatiewe impak op SA ekonomie
 - Benodig meer ingevoerde kos
- (Enige 7) (7)
- 4.2.2 **EIE mening oor die boerderyonderneming in SA wat die swaarste getref word deur droogte? Verduideliking**
- Enige onderneming wat swaar steun op water in die vorm van reënval, besproeiing of pypwater, byvoorbeeld suiwel, varke, waterkultuur
- Verduideliking van belangrikheid van water
- (2)
- 4.3 4.3.1 **TWEE voordele en TWEE nadele daarvan om mieliegraan met die hand te oes**
- Voordele:
- Laer koste/goedkoper
 - Minder produkskade – beter gehalte/kwaliteit✓
 - Lae kapitaalinvestering in toerusting
 - Werkskepping
 - Minder beskadiging op die omgewing
- (Enige 2)
- Nadele
- Stadiger oesproses
 - Beperkte oppervlakte kan op 'n slag geoes word
 - Arbeidsintensief
 - Minder doeltreffend
- (Enige 2) (4)
- 4.3.2 **Oesmetode wat die geskikste is vir hierdie boer. Rede**
- Masjienoesproses – 100 ha is 'n baie groot oppervlakte, te groot om met die hand te oes
- (2)
- 4.3.3 **TWEE faktore wat sal bepaal wanneer 'n boer die mieliegraan oes**
- Voginhoud van graan
 - Oesopbrengs
 - Beschikbaarheid van arbeid
 - Beschikbaarheid van oestoerusting
 - Mark beskikbaarheid en vraag
 - Weerstoeistand
- (Enige 2) (2)

4.3.4 DRIE maniere waarop die gehalte van mielies agteruit kan gaan as gevolg van swak naoes-hantering en -berging

- Beskadiging deur insekplae
- Beskadiging deur knaagdierplae
- Bederwing vanweë vog
- Besmetting deur chemikalieë of vreemde stowwe
- Skade as gevolg van uiterse warm temperature
- Kraking/uitdroging as gevolg van verlengde berging (Enige 3) (3)

4.4 4.4.1 DRIE redes vir die gradering van landbouprodukte soos vleis

- Maak 'n gestandaardiseerde prysstruktuur moontlik
- Verbruikers weet wat hulle kry
- Verskaf terugvoer aan produsente
- Wetlike vereiste vir die verkoop van vleis
- Word gebruik om marktdense aan te dui (Enige 3) (3)

4.4.2 VYF kenmerke waarop die gradering van beeskarkasse gebaseer word

- Ouderdom
- Vetheid
- Bouvorm
- Geslag
- Beskadiging (5)

4.4.3 Belangrikheid van die koue ketting vir die hantering en berging van vars vleis en hoe dit bewerkstellig word

- Voorkom bederwing deur mikroörganismes
- Vleis moet verkoel word van slagting af, tydens verwerking en wanneer dit geberg word
- Vleis moet in verkoelde houers vervoer word en koud gehou word in die kleinhandelsafsetpunt
- Verbruikers moet vleis koud hou om bederwing te voorkom (Enige 2) (3)

4.5 4.5.1 VYF vereistes vir geskikte verpakkingsmateriaal vir vleis

- Nie-toksies
- Ondeurdringbaar vir gasse of reuke
- Maklik om skoon te maak
- Maklik om daarmee weg te doen
- Lae koste
- Liggewig
- Deursigtig
- Kan vog weerstaan
- Huisves nie bakterieë nie
- Waterdig (Enige 5) (5)

4.5.2 Evaluering van geskiktheid van verpakkingsmateriaal vir vars vleis met verwysing na die vereistes**(a) Karton**

Nie geskik nie – weerstaan nie vog nie, nie maklik om skoon te maak nie (Enige 1) (2)

(b) Polistireen

Geskik – kan skoongemaak word, absorbeer nie reuke nie, lae koste, liggewig (Enige 1) (2)

(c) Hout

Nie geskik nie – nie maklik om skoon te maak nie, nie liggewig nie, nie maklik wegdoenbaar nie (Enige 1) (2)

4.6 Bewaringsmetode wat by die produksie van die volgende produkte gebruik word**4.6.1 Konfyt**

Toediening van suiker (1)

4.6.2 Biltong

Souting en droging (1)

4.6.3 Rosyntjies

Droging (1)
[50]

150 punte

Totaal: 200 punte